

Odsłonięcie pomnika Romów i Sinti w Berlinie

Nikt nie wie ilu dokładnie Romów straciło życie w czasie ostatniego konfliktu światowego. Najostrożniejsze szacunki w skali europejskiej mówią o co najmniej 500 tysiącach ofiar, choć liczby te zdają się być o wiele większe.¹ Zbrodnia na narodzie cygańskim dokonana przez zbrodniczy system hitlerowskich Niemiec jest jedną z wielu przemilczanych i zapomnianych kart historii, niestety niemożliwej w dużym stopniu do odtworzenia, ze względu na upływający czas i coraz mniejszą ilość osób, które pamiętają te wydarzenia. Wiele miejsc zagłady romskiej jest całkowicie zapomnianych, tak jak wiele grobów ofiar często bezimiennie pochowanych. Dnia 24 października 2012 r. w Berlinie doszło do przełomowego i symbolicznego wydarzenia – odsłonięcia pomnika symbolizującego zagładę wszystkich Romów i Sinti, którzy stracili życie w czasie II wojny światowej ze względu na prześladowania ze strony hitlerowskich Niemiec.²

Proces prowadzący do odsłonięcia pomnika ciągnął się bez mała przez ponad 20 lat, kiedy to przez władze niemieckie została podjęta decyzja o jego budowie. Natomiast samo ludobójstwo na narodzie cygańskim zostało uznane przez władze niemieckie i ówczesnego kanclerza RFN Helmuta Schmidta dopiero w 1982 roku.³ Decyzja ta została poprzedzona wydarzeniami, które miały miejsce w 1980 roku, kiedy to dwunastu działaczy romskich, w tym obecny przewodniczący Centralnej Rady Romów i Sintów Romani Rose, przeprowadziło strajk głodowy na terenie byłego obozu koncentracyjnego w Dachau, domagając się uznania przez ówczesne władze RFN zbrodni popełnionej przez hitlerowskie Niemcy.⁴

Decyzja o budowie pomnika została podjęta już 20 lat temu jednak prace nad nim rozpoczęły się dopiero w 2008 roku, aby znaleźć swój finał w październiku bieżącego roku. Prace przeciągały się ze względu na liczne konflikty i niesnaski jakie miały miejsce pomiędzy stronami zainteresowanymi. Koncentrowały się m.in. wokół napisów na pomniku i użycia określenia „Cyganie”, czy też

porównania zbrodni dokonanych na narodzie cygańskim z holokaustem, wreszcie sporu z głównym projektantem pomnika Danim Karavanem, a władzami Berlina. Koszt całego przedsięwzięcia wyniósł 2,8 mln Euro.⁵

W uroczystościach odsłonięcia pomnika uczestniczyło wielu znamienitych gości w tym główni establishmentowi politycy niemieccy – kanclerz Angela Merkel, prezydent Joachim Gauck, przewodniczący Bundestagu Norbert Lamert, burmistrz Berlina Klaus Wowereit.⁶ Odsłonięciu pomnika towarzyszyła grupa około 100 Romów i Sintów z różnych krajów europejskich, w tym także z Polski. Jednym z zaproszonych gości był Edward Dębicki wraz z żoną.⁷ W imieniu ocalałych z zagłady Romów i Sinti przemawiał holenderski Sinto Zoni Weisz, którego cała rodzina została zgładzona w Auschwitz.⁸ Weisz podkreślił konieczność pielęgnacji pamięci o zagładzie Romów i walki o uchronienie całej zagłady przed zapomnieniem. „Mam nadzieję, że ten zapomniany holokaust nie będzie już więcej zapomniany. Nie można dopuścić do tego, aby nasi bliscy zgi-

nęli na próżno” – powiedział podczas uroczystości odsłonięcia pomnika.⁹ Weisz urodził się w marcu 1937 roku i cudem dzięki pomocy holenderskiego policjanta uciekł z transportu Sintów i Romów jadących do Auschwitz, gdzie została zgładzona reszta jego rodziny. W 2011 roku jako pierwszy Sinto przemawiał w niemieckim Bundestagu w czasie Dnia pamięci ofiar narodowego socjalizmu.¹⁰

Monument stanął na polanie niedaleko Reichstagu. Pomnik to okrągły zbiornik wypełniony wodą symbolizującą wylane łzy i ogrom krzywd doznanych z rąk hitlerowskich oprawców przez Romów. Na środku pomnika stoi kamienna trójkątna bryła, która codziennie przy dźwięku skrzypiec ma się wyłaniać z wody, przyozdobiona świeżymi kwiatami symbolizującymi życie. Na szklanych płytach wokół pomnika przypomniano najważniejsze daty z historii romskiego ludobójstwa. Na kamiennej tablicy wyryto natomiast wiersz autorstwa Santino Spinello „Auschwitz”.¹¹

W trakcie uroczystości przemawiało wiele znamienitych osobowości niemieckiej sceny politycznej, panował pojednawczy nastrój. W swoim wystąpieniu kanclerz Angela Merkel mówiła o konieczności pamięci o historii, która powinna być przestrożą dla przyszłych pokoleń. „Pomnik w centrum Berlina przypomina o ofiarach, które o wiele za długo nie były słyszane. Los każdej pojedynczej ofiary tego ludobójstwa jest historią niepojętego cierpienia. Los każdej pojedynczej ofiary wypełnia nas smutkiem i wstydem. Niech

Fot. Rolf Krahl / Wikipedia

” Pomnik to okrągły zbiornik wypełniony wodą symbolizującą wylane łzy i ogrom krzywd doznanych z rąk hitlerowskich oprawców przez Romów.

ten pomnik będzie dla nas przestroga, że zawsze w pierwszej kolejności musimy bronić godności ludzkiej. Sinti i Romowie również dziś cierpią z powodu wykluczenia i odrzucenia. Muszą wciąż walczyć o swoje prawa. Dlatego niemieckim i europejskim zadaniem jest ich w tym wspierać, niezależnie od tego, w granicach jakiego państwa żyją.”¹² - powiedziała.

Głoszabral również przewodniczący Centralnej Rady Sintów i Romów Romani Rose, w swojej wypowiedzi dla zagranicznych dziennikarzy podkreślał znaczenie romskiej zagłady. „Jesteśmy przekonani, że odsłonięcie pomnika w Niemczech będzie również sygnałem dla Europy i całego świata, że ludobójstwo popełnione na 500 tysiącach Romów i Sintów w okupowanej przez nazistów Europie nie było tylko dodatkiem do zagłady Żydów,

ale miało całkiem odrębny wymiar. Dwie trzecie niemieckich Romów i Sinti padło ofiarą tego ludobójstwa.” – powiedział.¹³ Kończąc podkreślił – „Republika Federalna Niemiec bierze na siebie odpowiedzialność wobec naszej mniejszości, by wymierzony w nas rasizm potępić tak samo ostro, jak przejawy antysemityzmu.”¹⁴

Andrzej Łuczak

Nikon na dzinel mištes kisy Roma naśadzine dre dujto maryben svetytko. Roma nazabištirna save dukha przegene pelde Sasendyr dre do berša. Rypyras i rypyrasam. Dre dives 24 octobro da berš ando Berlin isys baro wydarzenie Romenge - sykaiben pomniko kaj symbolineł zamaryben sare Roman i Sinti pelde Sasendyr dre dujto svetytko maryben.

Decyzja kaj te javel dasavo pomniko dre Sasy isys już 20 berš dalestyr, ale dopiero dre 2008 berš zacznindle te kerel do pomniko. Celi da inicjatywa kerelys 2,8 milionys Euro. Pe uroczystość javne najbaredyr polityki sasystka i 100 Roma.

¹ V. de Gila Kochanowski, „Mówmy po romsku. Historia, kultura i język narodu romskiego”, Szczecinek 2011, s.10-50.

² www.gazeta.pl, 24.X.2012 r.

³ www.sintiundroma.de, 29.X.2012 r.

⁴ Tamże, 29.X.2012 r.

⁵ www.gazeta.pl

⁶ www.sintiundroma.de

⁷ www.gazetalubuska.pl, 24.X.2012 r.

⁸ www.gazeta.pl

⁹ Tamże

¹⁰ www.stowarzyszenie.romowie.net, 28. X.2012 r.

¹¹ www.sintiundroma.de

¹² www.gazeta.pl, 28.X.2012 r.

¹³ Tamże

¹⁴ Tamże